

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ І МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

УДК 338.47:339.92

JEL Classification: O 310

ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АВТОТРАНСПОРТНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Болдовська К.П., к.е.н., доцент

Зам'ятіна Є.Ж.

Лиженков Д.В.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Анотація. Предметом статті є теоретичні питання, організаційно-економічний інструментарій і практичні підходи щодо активізації інноваційної діяльності автотранспортних підприємств у контексті інтеграційних процесів. Метою статті є визначення факторів, які стримують інноваційний розвиток підприємств вітчизняного автотранспортного комплексу у контексті інтеграції до європейської транспортної системи, та визначення напрямів державної підтримки активізації їх інноваційної діяльності. Методологія проведення дослідження представлена методами теоретичного узагальнення, аналізу і синтезу, системного і комплексного підходу, монографічним та абстрактно-логічним методами.

У роботі визначено основні проблеми і фактори отримання інноваційного розвитку підприємств автомобільного транспорту України у контексті інтеграції до європейської транспортної системи. Визначено напрями державної підтримки активізації інноваційної діяльності вітчизняних автотранспортних підприємств у рамках формування і реалізації науково-технічної складової стратегії інноваційного розвитку України та пропонуються заходи щодо створення умов для розвитку автотранспортного комплексу України на інноваційній основі. Отримані науково-практичні висновки і надані пропозиції можуть бути враховані і використані вітчизняними автотранспортними підприємствами при вирішенні комплексу проблем, пов'язаних із розвитком їх інноваційної діяльності, а також державними органами у сфері транспорту у процесі стимулювання інноваційних перетворень і розробки програм розвитку й євроінтеграції автотранспортного комплексу України.

Ключові слова: інноваційна діяльність, автомобільний транспорт, державна підтримка, інтеграція, розвиток, стратегія, міжнародне співробітництво.

WAYS TO ENHANCE INNOVATION ACTIVITIES OF ENTERPRISES OF UKRAINIAN MOTOR TRANSPORT COMPLEX IN THE CONTEXT OF INTERNATIONAL COOPERATION AND EURO-INTEGRATION

Kateryna Boldovska, PhD in Economics, Associate Professor

Yelyzaveta Zamiatina

Danil Lyzhenkov

Kharkiv National Automobile and Highway University

Summary. The subject of the article is the theoretical issues, organizational and economic tools and practical approaches to enhance innovation activities of motor transport enterprises in the context of integration processes. The purpose of the article is identification of factors constraining the innovative development of enterprises of national motor transport complex in the context of integration into the European transport system and determination of directions of state support to enhance of its innovation activities. The methodology of research is presented by methods of generalization, analysis and synthesis, systematic and comprehensive approach, monographic, Summary and logical methods.

In the article the main problems and factors restraining the innovative development of motor transport enterprises of Ukraine in the context of integration into the European transport system are identified. The directions of state support to enhance innovation activities of domestic motor transport enterprises within the formation and implementation of scientific and technical component of the innovative development strategy of Ukraine are determined and the measures to create the conditions for the development of motor transport complex of Ukraine based on innovation are proposed. Obtained scientific and practical findings and given provided proposals can be taken into account and used by domestic motor transport enterprises in solving the complex problems associated with the development of its innovation activities and also by state authorities in the transport sector in the process of stimu-

lation innovative transformations and elaboration the programs of development and European integration of Ukrainian motor complex.

Keywords: *innovation activities, motor transport, state support, integration, development, strategy, international cooperation.*

Постановка проблеми. Сучасний рівень розвитку світової економіки та фактори її глобалізації, міжнародні інтеграційні процеси, активізація зовнішньоекономічних торговельних відносин, науково-технічний прогрес зумовлюють об'єктивну потребу відповідної розбудови міжнародної транспортної мережі, визначаючи розвиток міжнародних транспортних коридорів як один із головних напрямків реалізації транспортної політики в світі. Дослідження сучасного стану транспортної системи України вказує на наявність достатнього потенціалу і значних резервів пропускної спроможності для обслуговування як внутрішніх, так і міжнародних перевезень. При цьому в забезпеченні її конкурентоспроможності і створенні реальних можливостей щодо інтеграції до європейської транспортної системи визначальна роль і місце належить інноваціям. Все це визначає необхідність здійснення комплексу організаційно-економічних, техніко-технологічних і правових заходів, розрахованих як на короткострокову, так і на довгострокову перспективу, спрямованих на забезпечення розвитку транспортно-дорожнього комплексу на підґрунті впровадження інноваційних рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальні питання розвитку транспортно-дорожнього комплексу України та його інтеграції до європейської і світової транспортних систем, а також проблеми використання переваг міжнародного співробітництва у сфері транспорту для вирішення завдань національного розвитку останнім часом перебувають у колі наукових інтересів і знаходять відображення у дослідженнях багатьох учених, серед яких Л. Гринів, В. Дикань, О. Ємельянова, О. Кириченко, М. Ковзель, Л. Маковецька, І. Мандрик, К. Михайличенко, О. Никифорок, В. Орлова, Ю. Пашенко, Д. Прейгер, С. Синиця, О. Собкевич, Н. Ткаченко та інші [1-10].

Невирішені складові загальної проблеми. Разом з тим, аналіз публікацій свідчить, що коло наукових пошуків здебільшого обмежується питаннями вдосконалення і розвитку транспортно-логістичної системи України, підвищення її транзитного потенціалу, конкурентоспроможності й ефективності міжнародних перевезень, тоді як проблемам інноваційного розвитку підприємств автотранспортного комплексу в умовах євроінтеграції, а також ролі держави у цьому процесі приділено недостатньо уваги.

Формулювання цілей статті. Метою цієї статті є визначення факторів, які стримують інноваційний розвиток підприємств вітчизняного автотранспортного комплексу у контексті інтеграції до європейської транспортної системи, та визначення напрямів державної підтримки активізації їх інноваційної діяльності в рамках формування і реалізації науково-технічної складової стратегії інноваційного розвитку України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Можливості зміцнення позицій транспортних підприємств України, зокрема підприємств автомобільного транспорту (який посідає друге місце після залізничного за фізичними обсягами перевезень), на європейському ринку транспортних послуг для повноцінного їх включення до процесів обслуговування вантажообігу у міжнародному сполученні й опору іноземній конкуренції значно обмежені незадовільним, а часто і кризовим, станом господарської діяльності переважної більшості перевізників. Це ставить перед вітчизняними автотранспортними підприємствами (АТП) низку невідкладних задач, зокрема, щодо їх технічного переоснащення, модернізації й оновлення парку рухомого складу й інфраструктури з урахуванням вимог міжнародних стандартів, впровадження сучасних перевізних, транспортно-логістичних та інформаційних технологій, телекомунікаційних і навігаційних систем тощо, тобто всебічної активізації інноваційної діяльності й стимулювання інноваційних перетворень.

Вирішення питань інноваційного розвитку автотранспортного комплексу України потребує, насамперед, формування стратегії і політики розвитку галузі, в яких були б визначені найважливіші завдання і необхідні для цього шляхи, методи й інструменти, оскільки лише наявність такого підґрунтя уможливує розробку і реалізацію програм відповідних інноваційних перетворень. Останніми роками в Україні відбулися певні позитивні зрушення в напрямку формування інноваційної моделі розвитку автотранспортних підприємств, що сприяло нарощенню обсягів перевезень, освоєнню нових видів транспортних послуг, укріпленню їх позицій як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках. Такі зрушення багато в чому зумовлені вдосконаленням законодавчої і нормативно-правової бази, що в загальному регулює науково-технічну й інноваційну діяльність в Україні і визначає засади формування цілісної системи пріоритетних її напрямів. Також важливим кроком у рамках реформування і розвитку транспортно-дорожнього комплексу стало прийняття «Транспортної стратегії України на період до 2020 р.» [10]. Разом з тим, вважаємо, що назване нормативно-правове забезпечення потребує подальшого опрацювання в контексті надання йому більшого галузевого забарвлення, зокрема, в

напрямку посилення інноваційної складової у проектах розвитку вітчизняного автотранспортного комплексу.

В Україні інноваційні процеси наразі відбуваються переважно на крупних підприємствах-перевізниках, які здатні акумулювати значні фінансові ресурси для здійснення інноваційної діяльності й, як правило, є або природними монополістами, або мають певні ознаки монополізму. Своєю чергою, можливості багатьох автотранспортних підприємств щодо самостійного фінансування масштабних капіталовкладень, спрямованих на їх інноваційний розвиток і розширення можливостей надання якісних транспортних послуг, обмежені. Впровадження інновацій на цих підприємствах у цілому ще не стало масовим і системним процесом, не зумовлене цілеспрямованою політикою їх менеджменту та потребує зовнішньої, зокрема, державної, підтримки як інвестиційного, так й організаційно-правового характеру. При цьому важливо, щоб така підтримка носила не формальний і фрагментарний характер, а здійснювалась зважено і послідовно, зокрема, у рамках формування і реалізації науково-технічної складової стратегії інноваційного розвитку України.

На сучасному етапі науково-технічне співробітництво розглядається, з одного боку, як важливе джерело отримання інтелектуальних знань і наукомістких продуктів, а з іншого – як можливість зміцнення конкурентних позицій на світовому ринку на основі цих знань [11]. Таке твердження справедливе для будь-якого виду економічної діяльності, й автотранспорт не є виключенням. При цьому міжнародне науково-технічне співробітництво стає важливим фактором прискорення інноваційного розвитку і подолання технологічної відсталості лише в тому разі, коли стратегія держави спрямована на використання його результатів для зміцнення власного потенціалу автотранспортного комплексу, що має високу конкурентоздатність, як на внутрішньому, так і зовнішніх ринках.

Інноваційний розвиток автотранспортної галузі стримується також через відсутність фундаментальних наукових досліджень, спрямованих на здійснення якісних змін у системі продуктивних сил АТП, та недостатньою кількістю прикладних наукових досліджень у сфері автотранспорту.

Таким чином, узагальнюючи викладене, а також спираючись на результати існуючих досліджень у цій сфері [3,5,6,8], основні проблеми і фактори стримання інноваційного розвитку підприємств автомобільного транспорту України можна узагальнити у такий спосіб:

- недостатня інноваційна спрямованість державного нормативно-правового забезпечення розвитку автотранспортного комплексу України;
- гостра нестача фінансових ресурсів на впровадження інновацій на багатьох вітчизняних АТП;
- недостатність державного фінансування розробки інноваційних проектів в автотранспортному комплексі та неопрацьованість механізму державної підтримки їх реалізації;
- низький рівень міжнародного науково-технічного співробітництва і недостатність наукових досліджень в автотранспортній сфері.

Як основні напрямки державної підтримки інноваційних перетворень в автотранспортному комплексі України і заходи щодо створення умов для розвитку вітчизняних АТП на інноваційній основі пропонуються:

- доопрацювання державних цільових економічних програм у сфері автотранспорту з метою посилення їх інноваційної спрямованості, зокрема, розробка інноваційних проектів, спрямованих на виведення автотранспортного комплексу України на новий технологічний рівень і створення умов для його інтеграції до європейської транспортної системи, а також розробка механізмів державної підтримки реалізації як названих проектів державного рівня, так і окремих проектів на конкретних АТП, що мають стратегічне значення в контексті дифузії пропонованих у них інновацій на інші підприємства галузі;
- продовження організаційно-правових перетворень у системі управління автотранспортним комплексом і прискорення економічних реформ, спрямованих на визначення правил ведення господарської діяльності, підвищення ефективності управління майновими комплексами, створення умов для фінансового оздоровлення підприємств тощо, що дозволить вітчизняним АТП акумулювати кошти для реалізації перспективних інноваційних проектів;
- створення державного адміністративного органу, до компетенції якого б відносилось формування банку перспективних інноваційно-інвестиційних проектів, науково-дослідних розробок і програм міжнародного співробітництва у сфері автотранспорту та визначення потреб АТП у запровадженні інновацій, а також наділення цього органу реальними можливостями і повноваженнями щодо сприяння налагодженню зв'язків між власниками інноваційних технологій та їхніми потенційними споживачами, пошуку інвесторів, надання автотранспортним підприємствам-учасникам інноваційного процесу консультативної і методичної допомоги на всіх його стадіях;
- збільшення обсягів державного фінансування науково-технічної діяльності в галузі автотранспорту;

– більш повне використання можливостей і переваг міжнародного науково-технічного співробітництва, зокрема щодо проведення інноваційних фундаментальних досліджень і прикладних наукових розробок в автотранспортній сфері.

Висновок. Таким чином, створення умов для розвитку автотранспортних підприємств України на інноваційній основі потребує релевантної державної підтримки через активізацію державної політики у напрямку посилення інноваційної складової державних програм розвитку автотранспортної галузі, стимулювання АТП до впровадження інновацій, запровадження державних механізмів підтримки щодо реалізації найперспективніших інноваційних проектів, проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень та участі у програмах міжнародного науково-технічного співробітництва в автотранспортній сфері.

Реалізація запропонованих у роботі заходів призведе до інноваційних зрушень у вітчизняному автотранспортному комплексі, які поступово забезпечать його ефективні перетворення і модернізацію, сформує прогресивну організаційно-економічну модель функціонування, а також прискорять темпи інтеграції вітчизняної автотранспортної системи до європейської на підґрунті максимізації використання транзитного потенціалу держави.

Перелік посилань:

1. Гринів Л. В. Шляхи підвищення конкурентоспроможності міжнародних транспортних перевезень / Л. В. Гринів, С. М. Синиця // *Наука й економіка*. – 2010. – № 3 (19). – С. 115-121.
2. Дикань В. Л. Ефективність роботи транспортної системи України в умовах глобалізації економічних систем / В. Л. Дикань, М. В. Корінь // *Вісник економіки транспорту і промисловості*. – 2011. – № 33. – С. 13-19.
3. Кириченко О. І. Ринок транспортних послуг: аналіз основних проблем та пріоритетні напрями розвитку / О. І. Кириченко // *Економіка будівництва і міського господарства*. – 2012. – Т. 8. – № 2. – С. 131-136.
4. Ковзель М. О. Соціально-економічна ефективність експорту транспортних послуг України : [монографія] / М. О. Ковзель. – К. : Книжне вид-во НАУ, 2008. – 308 с.
5. Мандрик І. П. Перспективні напрями розвитку транспортної системи України в контексті процесів європейської інтеграції / І. П. Мандрик, Л. О. Маковецька // *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. – 2009. – № 4. – С. 201-206.
6. Михайличенко К. М. Інновації як чинник модернізації транспортно-дорожнього комплексу України / К. М. Михайличенко // *Вісник економіки і транспорту промисловості*. – 2013. – № 44. – С. 64-70.
7. Орлова В. А. Повышение транзитного потенциала Украины на основе использования развития транспортной системы : [монография] / В. А. Орлова, Н. Ю. Ткаченко, А. С. Маловичко. – Донецк: ДонНУЭТ, 2011. – 204 с.
8. Пащенко Ю. Є. Транспортно-дорожній комплекс України в процесах міжнародної інтеграції : [монографія] / Ю. Є. Пащенко, О. І. Никифорок ; НАН України. Рада з вивчення продуктивних сил України. – Ніжин : Аспект-Поліграф, 2008. – 192 с.
9. Прейгер Д. Перспективні шляхи та механізми інтеграції ринку транспортних послуг України до країн ЄС. Аналітична записка [Електронний ресурс] / Д. Прейгер, О. Собкевич, О. Ємельянова. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/475/>
10. Про схвалення Транспортної стратегії України на період до 2020 р. [Електронний ресурс] : Розпорядження КМУ від 20.10.2010 № 2174-р. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2174-2010-%D1%80>
11. Покатаєва К. П. Фактори формування інтеграційної науково-технічної складової стратегії інноваційного розвитку країни / К. П. Покатаєва, К. О. Попкова // *Проблеми і перспективи розвитку підприємства : зб. наук. праць Харківського національного автомобільно-дорожнього університету*. – Харків : ХНАДУ. – 2011. – № 1 (1). – С. 100-103.

Стаття надійшла: 11.12.2016 р.

Рецензент: д.е.н., проф. Дмитрієв І.А.

Рецензент: д.е.н., доц. Горовий Д.А.

